

Лапшин С.А. Перспективи вступу України до НАТО: використання досвіду Польщі // Сергій Лапшин, Ірина Зінько // Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «Україна і Польща: історичне сусідство». Вінниця, 19-20 травня 2017 р. – Вінниця, 2017.

Сергій Лапшин, Ірина Зінько

ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО НАТО: ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ПОЛЬЩІ

У статті проаналізовано досвід членства Польщі у Північноатлантичного альянсу в контексті агресії Російської федерації в Україні. Визначено основні переваги та перепони вступу України до НАТО.

Ключові слова: НАТО, національна безпека, агресія, «гібридна війна».

Оборонна функція є однією із найважливіших зовнішніх функцій держави, яка полягає у гарантуванні безпеки, територіальної цілісності, суверенітету. Вона реалізується як за умов дієздатності державних структур у військовій, політичній, економічній, інформаційній сферах, так і ефективності співпраці із зовнішніми структурами та організаціями.

В умовах агресії Російської федерації проти України особливо гостро постає питання пошуку дієвого союзника, яким може виступити Північноатлантичний альянс (Далі – НАТО). Зауважимо, що питання вступу України до НАТО є одним із ключових у трансформаційних процесах сучасної української держави – саме тому вони використовуються різними політичними силами особливо гостро у передвиборчий період. До 2004 р. дане питання використовувалося виключно із негативним підтекстом радянської візії значення НАТО у світі. В той же час політична заангажованість, брак об'єктивної інформації, пострадянський стереотип оцінки НАТО як «агресивного військового блоку» значно ускладнювали процес формування неупередженого ставлення громадян до НАТО.

Анексія Криму та військовий конфлікт на сході України, викликані збройною агресією Росії, стали саме тим каталізатором, який призвів до трансформації як економічної так і політичної площин сучасного геополітичного простору української держави. Питання захисту національної цілісності та суверенітету України як у зовнішньому середовищі, так і всередині країни набули світового значення. Дослідження вступу України до НАТО як основи формування оптимальної моделі національної безпеки та стабільного розвитку набуло актуальності з погляду стримування агресії, що виразно проявляється зі сторони Російської Федерації.

Питання перспектив вступу України до НАТО знайшли відображення у дослідженнях О.Соскіна, Л.Даниленко, Г. Перепелиці та інших.

В теперішній час трансформаційні процеси Польщі є взірцем для України. Тому варто врахувати позитиви та недоліки вступу Польщі до НАТО. Зауважимо, що прагнення Польщі здобути членство в НАТО було спричинене, перш за все, негативним історичним досвідом, що був пов'язаний із Другою світовою війною та післявоєнною історією, коли в геополітичному просторі

домінував СРСР. Польща розпочала дипломатичну діяльність, яка мала намір здобути членство в НАТО, після припинення діяльності Організації Варшавського договору, в 1991 р., а 12 березня 1999 р. Польща стає членом НАТО¹.

Вступ Польщі до структур НАТО та ЄС - події, здійснення яких безумовно можна вважати як таке, що справило суттєвий вплив як на подальший розвиток самої польської держави, так і обумовило глибокі зміни у системі міжнародних відносин. Офіційна Варшава заявила про себе як про активного учасника Північноатлантичного альянсу та діяльного члена Європейського Союзу, займається реалізацією чисельних програм та ініціатив НАТО і ЄС, підтримує ідею наступного розширення НАТО на Схід, відповідає за здійснення «східної політики» Євросоюзу².

Реформування НАТО і посилення його ролі у вирішенні ряду принципових проблем розвитку Європи перетворили альянс не тільки в ключову ланку в ланцюзі інститутів регіональної безпеки, а й в один з вирішальних чинників становлення системи колективної безпеки на Європейському континенті в цілому. У Європі, беручи участь у вирішенні міжнаціональних конфліктів та забезпеченні режимів нерозповсюдження, НАТО постало як ефективний механізм подолання загроз безпеці. У той же час, перебудова регіональної системи міжнародних відносин, здійснювана в процесі розширення альянсу, розглядається зокрема Російською федерацією як загроза. Подібна неоднозначність у оцінках ролі НАТО в контексті європейської безпеки пояснюється складністю і багатомірністю сучасного етапу еволюції Північноатлантичного блоку³.

На даний час НАТО є надзвичайно потужною політико-військовою організацією, яка об'єднує найбільш розвинуті країни світу і забезпечує кожній із них захист та національну безпеку. Посткомуністичні держави (в т.ч. і Польща), які приєдналися до альянсу, суттєво посилили систему національної безпеки і оптимізували витрати на розвиток військово-оборонного сектору⁴.

НАТО сьогодні перебуває в стадії трансформації в глобальну і універсальну організацію безпеки. В умовах активізації процесів євроінтеграції, коли стратегічний інтерес безпеки для НАТО в Північноатлантичному регіоні і Західній Європі значною мірою є вичерпаним, з появою нових загроз та джерел нестабільності в різних регіонах світу, дедалі більшого значення в діяльності альянсу набувають глобальні інтереси.

Здобувши незалежність, Україна отримала геополітичний спадок як держава у своєрідній щілині між двома світами – євроатлантичним (ЄС, США, Канада) та євразійським (із центром у Російській федерації). Тому її роль у балансуванні між новітніми глобальними загрозами є досить суттєвою. Зважаючи на стратегічну позицію України як моста між Східною та Західною Європою, відносини між НАТО і Україною мають провідне значення для розбудови миру і стабільності в євроатлантичному регіоні. В 1994 р. Україна стала першою країною-членом СНД, яка приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру», у 1997 р. було підписано Хартію про Особливе партнерство між НАТО і Україною. У 2002 р. було затверджено План дій Україна-НАТО, метою

якого є чітке визначення стратегічних цілей і пріоритетів України на шляху до цілковитої інтеграції в євроатлантичні структури.

Щорічно укладаються Індивідуальні програми партнерства між Україною і НАТО, проводяться регулярні спільні військові навчання, із 2005 р. започатковано інтенсифікований діалог з НАТО з питань набуття членства.

Б. Парахонський та Г. Яворська відзначають, що перебуваючи поза членством НАТО, Україна не може брати повноцінну участь у формуванні механізмів європейської безпеки і, не маючи власної потужної та ефективної системи безпеки й оборони, фактично перебуває в зоні «вакууму безпеки»⁵. У сучасних умовах зростає небезпека міждержавних збройних конфліктів та їх неконтрольованого розвитку, частішою стає практика односторонніх, нелегітимних під кутом зору міжнародного права, дій, які серйозним чином підривають стабільність. У цих процесах позиція України набуває особливого значення і як окремий акт глобального трансформаційного процесу, і як драма незалежної держави, змушеної виживати та робити свій вибір в умовах «конфліктної трансформації» світу⁶.

В умовах необхідності протистояння «жорстким загрозам» тероризму, гібридної війни, конфліктам НАТО є основою європейської безпеки. Ідеологи НАТО висловлюють думку, що не тільки НАТО, усі держави й міжнародні організації повинні адаптуватися до нових викликів безпеки. Зокрема, заступник Генсекретаря НАТО А.Вершбоу стверджує, що «кожен член альянсу повинен взяти на себе частину колективної відповідальності задля забезпечення миру та безпеки в Україні»³.

Проаналізуємо гео-політичні наслідки вступу Польщі до НАТО. Зокрема, перебування Польщі в Північноатлантичному альянсі зміцнило польські позиції на міжнародній арені в політичному, оборонному та економічному аспектах. Польща використовує свою присутність у НАТО для реалізації цілей, що працюють на польський державний інтерес. Він означає діяльність у 3 сферах: активна участь у прийнятті рішень НАТО відповідно до польської закордонної політики та безпеки, а також до потреби зміцнення НАТО як гаранта ефективної міжнародної оборони; матеріальний, політичний, військовий та інтелектуальний вклад у НАТО, що сприяє реалізації його завдань; пристосування у багатьох площинах усередині країни з метою забезпечення ефективної реалізації зобов'язань НАТО.

Членство Польщі в НАТО означає в першу чергу зміцнення обороноздатності держави. Зміни, які відбулися впродовж останнього часу як у НАТО, так і в структурах польської армії, сприяли розвитку політичних функцій Альянсу, а також перебудові його військового потенціалу. Головною рисою цих реформ було перенесення акцентів із кількості збройних сил на користь мобільності та сучасності військ. Ці зміни були відповідні до визначення загроз та еволюції мілітарних завдань Альянсу, які почали охоплювати також операції, що велися у віддалених частинах світу.

Не варто забувати також про економічний аспект перебування Польщі у НАТО, про безпосередню користь для польської економіки, яку вважають стабільним і передбачуваним ринком, котрий дотримується норм міжнародного

права та стандартів у сфері прав людини, демократії та вільної торгівлі. Таким чином, польська держава подає сигнал потенційним інвесторам, заохочуючи їх до довготермінових інвестицій та співпраці².

У НАТО ключові позиції займають провідні держави світу, які домінують у глобальних економічних процесах та впливають на вирішення проблем міжнародної безпеки⁵. Окреслюючи провідну роль США, З. Бжезінський відзначає, що «сучасна міжнародна система не зможе запобігати конфліктам, якщо США не захочуть чи не зможуть захистити держави, які вони колись підтримувала через національні інтереси чи з доктринальних міркувань»⁸. Дж.Фрідман вважає, що головний стратегічний інтерес США – не допустити гегемонії Російської федерації, ціль якої запобігти розширенню впливу США до своїх кордонів. Відтак, найважливішою в стратегічному плані для США і НАТО, стала необхідність реагувати на виклик європейській системі безпеки, що виходить від агресивної політики Кремля⁹.

Речниця Державного департаменту США М. Харф заявила: «Двері до НАТО відчинені для України». Уряд США висловив рішучу підтримку проєвропейських сил в Україні, засуджуючи агресію Росії. Зокрема, колишній президент США Б.Обама зазначив: «Байдужість до протиправних дій рівноцінна ігноруванню уроків, які написані на кладовищах цього континенту. Сполучені Штати не можуть дозволити Росії підірвати європейську систему безпеки»¹⁰.

Як свідчить досвід Польщі, вступ України до НАТО остаточно вирішив би геостратегічну дилему в Європі, пов'язану з відновленням геополітичного суперництва, адже відносини України з НАТО мають важливе значення для забезпечення миру та стабільності в євроатлантичному регіоні, враховуючи стратегічну позицію України як «моста між Сходом та Заходом».

Окреслимо переваги вступу України до НАТО: збереження територіальної цілісності держави; захист від будь-якої зовнішньої агресії; «квиток» до Європейського Союзу – НАТО є невід'ємною частиною євроінтеграційного процесу; підвищення обороноздатності України; запровадження західних оборонних стандартів; істотне зниження ризику війни проти України, сепаратизм втратить силові основи для своєї можливої реалізації; імпульс іноземним інвесторам для приходу в Україну; покращення клімату для здійснення підприємницької діяльності в Україні, зокрема з покращенням міжнародного інвестиційного іміджу України; через дотримання процедур та норм, які підтримує НАТО, та через стабілізацію ситуації з зовнішньою безпекою, зміцнюється демократичний режим в Україні.

Водночас є деякі слабкі сторони у разі членства України в НАТО: Україні необхідно буде надавати збройну підтримку союзникам НАТО, якщо на їхню територію буде здійснено напад; ймовірно певне збільшення витрат на оборону в Україні; вартість членського внеску України до бюджету НАТО за попередньою оцінкою перебуватиме в межах 40-50 млн. доларів США на рік.

Водночас, переваг вступу України до НАТО є набагато більше, ніж недоліків. Однак, частина населення нашої держави вважає по іншому. Представимо результати соціологічних досліджень, проведених Українським

центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Результати відповіді на питання: Якби наступної неділі відбувався референдум щодо вступу України до НАТО, як би Ви проголосували?¹¹.

За вступ до НАТО	Проти вступу до НАТО	Не голосував би	Важко відповісти
43,3%	31,6%	13,5%	11,6%

Не дивлячись на відсутність абсолютної підтримки громадянами України вступу до НАТО, з боку альянсу є підтримка та розуміння проблем. Помічник заступника Генерального секретаря НАТО з питань оборонних інвестицій Ернест Герольд зазначає, що НАТО розглядає підвищення обороноздатності України важливим фактором безпеки євроатлантичного регіону, альянс продовжують і поглиблює багатоаспектну підтримку реформ українського сектору безпеки і оборони.

Таким чином, в умовах зростання небезпеки повномасштабних воєнних дій з боку Російської федерації питання вступу України до НАТО набуває особливо актуального характеру. Водночас збройна агресія Росії в Україні представляє для НАТО найбільш серйозну загрозу безпеці з часу розпаду СРСР. Дослідження вступу України до НАТО як основи європейської системи захисту стало ключовим фактором політичної перебудови альянсу. Євроатлантичний курс української держави викликав занепокоєння уряду РФ щодо можливості утвердження російської влади над Україною, а також здобуття впливу на міжнародній арені. Вторгнення російських військ в Україну з одночасним порушенням її суверенітету, територіальної цілісності та незалежності уповільнює процес вступу країни до НАТО та створює явну загрозу європейській безпеці, НАТО та сусідам Росії в Європі. Це стало викликом для міжнародної спільноти до пошуку нових шляхів укріплення єдності стосовно «українського питання» та прагнення до колективного захисту східних кордонів з метою забезпечення безпеки в регіоні. Територіальна анексія є важливим геополітичним розривом, яка показує, що Російська федерація більше не дотримується встановлених всезагальних правил¹². Актуальним сьогодні став вислів К. Непота: «Хочеш миру – готуйся до війни». Тому для України надзвичайно важливим є продовження та поглиблення співпраці із НАТО в рамках діючих проектів та програм, проведення інформування населення щодо позитивних наслідків вступу України до НАТО (з метою схвалення даного рішення у випадку проведення референдуму), реформування військово-промислового комплексу за стандартами НАТО та ін.¹³ Досвід Польщі свідчить, що реалізація вказаних напрямків для України є запорукою припинення військової агресії Російської федерації, відновлення суверенітету та територіальної цілісності, основою трансформаційних процесів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa, 4 stycznia 2000 r. // Zbiór dokumentów - 2000. - № 1. - Режим доступу: <http://www.zbiordokumentow.pl/2000,nr.1/>; 2. Бживчи Б. 15 років Польщі в НАТО. Режим доступу: <http://www.monitor-press.com/ua/extensions/statti-ua/73-15-rokiv-polshchi-v-nato.html>; 3. Партнерство

заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива? / За загальною ред. О.Соскіна. – К.: Вид-во «Інститут трансформації суспільства», 2007. – 336 с.; 4. Вступ до НАТО – стратегічний вибір України / За загальною ред. О.Соскіна. – К.: Вид-во «Інститут трансформації суспільства», 2008. – 192 с.; 5. Власюк О. Україна в системі міжнародної безпеки: Монографія /О.Власюк. - Національний інститут проблем міжнародної безпеки. – К.: НППМБ. – 450 с.; 6. Парахонський Б. Актуальні виклики та загрози регіональній безпеці: висновки для України / за заг. ред. К.Кононенко. – К., 2014. – 42 с.; 7. Єрмолаєв А. Український конфлікт і майбутнє світової та європейської безпеки / А.Єрмолаєв // Нова Україна. – К., 2015. – 30 с.; 8. Бжезінський З. Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади/ Пер. з англійської Г. Лелів. – Львів: Літопис, 2012. – 168 с.; 9. Фридман. Дж. Інтереси РФ и США в отношении Украины несовместимы друг с другом /Дж. Фридман // Коммерсант.ru, 2014. – Режим доступу: <http://kommersant.ru/doc/2636177>; 10. Харф М. США: двери НАТО відкриті для України /М.Харф. – Режим доступу: http://espresso.tv/news/2014/12/23/ssha_dveri_nato_vidkryti_dlya_ukrainy; 11. Результати соціологічного дослідження Центру Разумкова: «Зовнішньополітичні орієнтації громадян України». - Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/napryamki/sotsiolohichni-doslidzhennia/rezultaty-sotsiolohichnoho-doslidzhennia-tsentru-razumkova-zovnishnopolitychni-orientatsii-hromadian-ukrainy>; 12. Яременко О. Правові проблеми регулювання інформаційної діяльності у сфері державного управління /О.Яременко // Інформація і право. – 2011. - №3. – С.56-64; 13. Лапшин С., Конотопенко О. Україна та світ в контексті російської агресії /С.Лапшин, Конотопенко О. //Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів: Матеріали другої Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Одеса, 10 лютого 2017 року. – Одеса, 2017. – С.38-42.

Сергей Лапшин, Ирина Зинько

**Перспективы вступления Украины в НАТО:
использование опыта Польши**

В статье проанализирован опыт членства Польши в Североатлантический альянс в контексте агрессии Российской Федерации в Украине. Определены основные преимущества и преграды вступления Украины в НАТО.

Ключевые слова: НАТО, национальная безопасность, агрессия, «гибридная война».

Sergey Lapshin, Irina Zinko

**Perspectives of Ukraine's accession to NATO:
use of the experience of Poland**

The article analyzes the experience of Poland's membership in the North Atlantic Alliance in the context of aggression of the Russian Federation in Ukraine. The main advantages and obstacles of Ukraine's accession to NATO are determined.

Keywords: NATO, national security, aggression, "hybrid war".